

IRAN

Iran je bil do leta 1935 poznan kot Perzija

Na desetdnevno potovanje smo se odpravili 15. februarja 2009.

Zaradi političnih dogodkov in medijskih sporočil smo se v Iran odpravili z mešanimi občutki. Spraševali smo se o varnosti potovanja, pravih obnašanja in oblačenja, možnosti ogleda kulturnih spomenikov, svobodi gibanja in srečanju z ljudmi.

GEOGRAFSKI POLOŽAJ IN NARAVNE ZNAČILNOSTI

Iran leži v jugovzhodnem delu Azije in obsega večji del Iranskega višavja med Kaspijskim morjem (jezerom) in Perzijskim zalivom. Podnebje je subtropsko, v osrednjem delu pa puščavsko z vročimi poletji in s hladnimi zimami ter z malo padavinami. Velik del Irana nima vodnega odtoka v morje. Reke, ki pritečejo z gora, poleti večinoma presahnejo v rečnih naplavinah in slanih jezerih na dnu kotlin. Prevladuje puščavska prst, na nižjih delih številnih kotlin tudi nerodovitna slana prst.

Pobočja so večinoma kamnita. Sicer pa je prst rodovitna predvsem na rečnih naplavinah na dnu dolin in na obalni ravnini ob Kaspijskem morju.

DRŽAVNA UREDITEV S KRATKO ZGODOVINO

Od revolucije leta 1979 je Iran islamska republika, ki temelji na šiitskem verskem pravu, ima izvoljen parlament in predsednika, končno besedo pa imajo verski voditelji.

Šiitsko versko pravo narekuje, da je Ali edini upravičen naslednik za ta položaj, ki ga je osebno določil prerok Mohamed, zato šiiti vidijo svoje voditelje kot nezmojljive inkarnacije Alaha in najboljše interprete Korana. Njihov prerok je že bil na svetu in trenutno deluje skozi verske voditelje. Na osnovi teh verskih stališč je ajatola Hamenej nesporni voditelj iranskega naroda.

Zgodovino Irana so zaznamovali zlasti Safavidska in Kadžarska Perzija ter rodbina Pahlavi. Kulturno zelo bogati dosežki Perzije še danes vzbujajo izjemno radovednost.

OSNOVNI DEMOGRAFSKI PODATKI

Po podatkih iz leta 2013 je v Iranu na 1,648.195 km² površine živelo 77,176.930 ljudi, poselitvena gostota pa je znašala 46,83 preb./km² (za primerjavo: v Sloveniji je leta 2014 na 1 km² živelo 101,67 prebivalca). Zaradi visoke rodnosti prebivalstvo zelo hitro narašča. Najgostejša poseljena širša območja Teherana in ravnina ob Kaspijskem morju. V glavnem mestu Teheran je leta 2012 živelo 12,223.598 prebivalcev.

Glede poselitve s prebivalstvom je prav poseben severovzhodni del države, kjer živi okoli 17 milijonov Azerbajdžancev, kar predstavlja približno 22 % vse iranske populacije. Sicer pa več Azerbajdžancev živi v Iranu kot v sosednji matični državi Azerbajdžan; po oceni iz leta 2011 naj bi jih tam živelo 9,164.600.

Iran je v letu 2012 ustvaril 1,016 milijarde USD bruto domačega proizvoda, na prebivalca pa 13.300 USD. Relativno ugoden bruto domači proizvod velja pripisati predvsem izvozu nafte in plina, pa tudi vse bolj razvijajočemu se turizmu.

ODPRAVIMO SE NA POT

Z letališča na Brniku smo najprej poleteli v Istanbul in nato po krajšem čakanju v Teheran. V letališki stavbi so formalnosti za vstop v državo potekale zelo počasi, a so bili uslužbenci do nas prijazni. Nekateri so doživeli prijetno presenečenje od tamkajšnjega starejšega uslužbenca, ki jim je brezplačno ponudil hladen sadni sok in malo sladico, da jim je čakanje še hitreje minilo.

Pri izhodu nas je že čakal iranski vodič Mustafa, ki je vsakemu v naši skupini ob vstopu v avtobus podaril svežo vrtnico. Male pozornosti so veliko vredne in niso le tržna niša.

Pogled na Teheran, glavno mesto Irana

Namestili smo se v hotelu Laleh, kjer smo ujeli le malo počitka, saj nam je vroča soba preprečevala spanje. Angelca je povedala, da je bila premalo budna, da bi šla odpret okno.

Večina izmed nas je že pred telefonsko budilko odprla uči in se skozi okno zazrla v zasneženo gorovje Elbrus, kjer kraljuje nam nevidni Damavand, visok 5671 m. Sicer pa je rahla zamegljenost zaradi smoga kvarila pogled na lepoto te mogočne gore. Pogled na okolico hotela se je ustavljal le na betonski džungli.

Teheran je glavno mesto Irana oziroma Perzije od leta 1786. Leži na vznožju Elbrusa, in sicer na povprečni nadmorski višini 1200 m. Po pripovedi iranskega vodnika je višinska razlika med najnižje ležečimi ulicami in najvišje stoječimi stavbami okoli 1000 m. Po podatkih iz leta 2012 je v urbanem delu mesta Teheran živelo 10,244.535 prebivalcev, v širšem delu kot celoti pa 15,828.365. Teheran je največje gospodarsko središče Irana.

Naslednje jutro smo se odpeljali do lepo urejenega parka s številnimi cedrovimi drevesi, ki se nahajajo na višini okrog 1600 m. V park so speljani kanali, po katerih teče voda iz talečega se snega na pobočjih Elbrusa. V parku je kraljeva palača Golestan iz devetnajstega stoletja, ki je dediščina dinastije Pahlavi. Ta in

Muzejska kočija ob poletni rezidenci zadnjega perzijskega šaha Reza Pahlavija (v vozu sedi nasproti mene Angelca)

V nevidnem ozadju gorovja Elbrusa je Damavand, visok 5671 m

še druga stavba sta spremenjeni v muzej neprecenljive umetnosti.

Ob razlagi iranskega vodiča v muzeju smo občudovali preproge, pohištvo, izbrano okrasje, pripravljeno mizo za obred, stene, posejane z zrcali itd., kar nam je omogočilo poseben estetski užitek. Ni nam bilo žal, da zaradi iranskega nacionalnega praznika nismo mogli obiskati muzeja draguljev, preprog, keramike, zgodovine perzijske starodavne tvorbe, saj sta lepo urejen park s pogledom na zasneženo gorovje in poletna rezidenca zadnjega perzijskega šaha Reza Pahlavi zadovoljila še tako zahtevnega popotnika.

Po ogledu znamenitosti nas je iranska agencija v parku počastila z zelo okusnim kosilom v obliki »bogastva« solat. Spoznali smo, da imajo Iranci odlično kulinariko. Popoldan smo se odpeljali na okoli 2200 m visoko pobočje Elbrusa, kjer smo med hojo približno 200 m navzgor po makadamski cesti srečali gornike, ki so se vračali z alpinistično opremo morda s kakega tri-, štiri- ali pettisočaka ali pa celo z Damavanda, visokega 5671 m.

Ko smo se vrnilo z gore, smo pred večerom ujeli utrip bazarja z nenavadno gnečo. Nismo pričakovali tako modernega zahodnjaškega »trgovskega centra«, pa

Bazar je bil po dobri založenosti prava paša za oči

vendar nam je pogled na bazar povzročil občutek nelagodja. Prodajalne so bile dobro založene, ljudje solidno oblečeni, ženske z urejenimi in vidnimi lasmi, rutami na glavi, naličene itd. Okolje je bilo čisto, na tleh ni bilo ne papirčka ne drugih smeti – vse je bilo pomeneno. V trgovskem poslu je najbrž zaposlenih veliko ljudi, ljudje so bili videti sproščeni. Mnogi so se nam nasmehnilo, nas pozdravili ali izrekli kakšno prijazno pripombo. Problem pa je bil prečkati prometno cesto, ker tam zaznamovani prehodi za pešce, vključno s semaforji, nič ne veljajo.

Po ogledu bazarja smo se zapeljali k podzemni železnici in nato do restavracije na večerjo. Naročili smo si rižoto z ovčjim mesom, ki pa nam ni preveč teknila, saj sta nam bila vonj in okus povsem tuja. Je pa pestra izbira solate odtehtala vse.

Naslednji dan smo se zgodaj zjutraj odpeljali na letališče, od koder smo poleteli proti jugovzhodu države, natančneje v Kerman. Ker je šlo za notranji let, so mo-

Citadelo Arg-Bam obnavljajo po katastrofalnem potresu 26. decembra 2003

rale biti v skladu z zakonom tudi naše sopotnice pokrite z ruto. Prvič smo doživeli »ortodokсно gesto«: ko je eni izmed potnic ob dremanju zdrknila ruta z glave, je nasproti nje sedeči Iranec poklical stevardeso, naj opozori potnico na ruto. Kaj hočemo, zakon je pač zakon.

Po pristanku letala v Kermanu smo nadaljevali pot z avtobusom do citadele Arg-Bam, kjer je dominirala trdnjava s časov Sasanidov. Citadela je bila zgrajena okoli leta 500 pred našim štetjem v oazi na južnem delu puščave Dast-e-Lut, skozi katero je potekala Svilena cesta. Citadela, zgrajena iz blatne opeke in obkrožena z visokim obzidjem, je največja tovrstna zgradba na svetu. V uporabi je bila do leta 1650.

Bam je bil skupaj z zgradbami, ki ga obkrožajo, leta 2004 vpisan na Unescov seznam svetovne dediščine. Na seznam ogroženih mest je bil uvrščen takoj po katastrofalnem potresu 26. decembra 2003, ko je bila citadela uničena skoraj do tal. Po prvih podatkih je ob potresu umrlo 41.000 ljudi, najmanj 30.000 je bilo ran-

jenih. Po obnovi leta 2013 je bil Bam črtan z Unesco-vega seznama.

V puščavskem okolju, sredi ničesar, smo si ogledali princesin vrt Bagh-e-Skadarek, vrt lokalnega veljaka z namakalnimi kanali in sadovnjak z vmesnim parkom, kjer rastejo vrtnice in drugo cvetje. Vrt po zimskem spanju vsakokrat skrbno uredijo. V tem lepem okolju smo si v čajnici sredi vrta privoščili čaj, sedeč na perzijskih preprogah in blazinah.

Naslednji kulturni biser smo si ogledali v mestu Mahan, glavnem mestu okrožja Mahan v provinci Kerman. Mahan privablja obiskovalce v vrtove, kjer je čudovita palača z mavzolejem sufijskega šaha, pesnika in modreca Ne'emmat Ollah-e-Valija, ustanovitelja reda dervišev. Mavzolej slovi po kupoli in keramičnih ploščicah, ki očarajo človeka. Osrednjo kupolo grobnice oziroma mavzoleja je leta 1437 dokončal šah Ahmad Bahmani, kralj Deccana in eden izmed najzvestejših učencev Ne'emmat Ollah-e-Valija.

Po ogledu princesinega vrta Bagh-e-Skadarek smo znotraj čudovite palače podoživljali lepoto tega kraja

V Mahanu smo si ogledali še Petkovo mošejo iz leta 1351, ki odseva tradicionalno lepoto. V tem mestu smo si želeli ogledati še druge znamenitosti, a je bil dan prekratek.

Iz Kermana smo z avtobusom odpotovali v zgodnjih jutranjih urah. Do mesta Yazd smo se vozili večinoma po ravni cesti, mimo obsežnih polj s pistacijami. Pistacije so majhna drevesa, ki tu bogato rodijo in jim zadoštuje mesečno namakanje.

Mesto Yazd leži ob stari trgovski poti med Isfahanom in Kermanom. Mesto je bilo v času Sasanidov središče zoroastrske vere. S plačilom dajatev Yazd ostaja zoroastri tudi pod islamom, ki tu postopoma postaja celo prevladujoča religija.

Po prihodu v Yazd smo se na robu mesta najprej povzpeli na goro tišine, kjer so nekoč Zoroastri umrle pokopavali tako, da so mrliča na vrhu ne preveč visoke gore izpostavili pticam. Oblasti takega pokopavanja ne dovolijo več. Pod goro tišine smo si ogledali še ostanke

Mavzolej sufijskega šaha, pesnika in modreca Ne'emmat Ollah-e-Valija

stavn, grajene iz blata, v katerih so pogrebci v času pokopa bivali več dni.

V mestu Yazd smo si nato ogledali Petkovo mošejo z dvema čudovitima minaretoma iz dvanajstega stoletja. Pod mošejo je vodni kanal, ki so jih sicer gradili med tretjim in petim stoletjem ter še danes omogočajo skromno kmetijstvo in vodno oskrbo prebivalstva. Obiskali smo tudi zoroastrsko svetišče Ateskade ali tempelj večnega ognja, ki gori od leta 470 dalje. Ogenj vzdržujejo s pomočjo lesa cipres, tako da nanj dvakrat na dan naložijo debela polena, ki počasi tlijo.

Poleg Petkove mošeje in zoroastrskega svetišča so v Yazdu še grobna mošeja dvanajstih imamov iz dvanajstega stoletja in vrt Bagh-e-Dowlat s palačami iz osemnajstega stoletja, ki pa si jih zaradi pomanjkanja časa nismo ogledali.

Stari del mesta Yazd je po arhitekturi edinstven kraj, ki je dobro ohranjen, poseben čar pa mu daje mešanica kultur. Večina hiš je zgrajenih iz zidakov posušenega blata in s strešnimi hladilnimi jarki, kot nekoč pa izkoriščajo vsako sapico za hlajenje stanovanj. Povprečna julijska temperatura v mestu znaša 27,5 °C (podnevi 33 °C, ponoči 22 °C), zato se mesto v tem mesecu in ostalem delu poletja zelo segreje.

Petkova mošeja z dvema čudovitima minaretoma iz dvanajstega stoletja

Hotel Mashir je zgrajen po zgledu stare perzijske arhitekture

Iz radovednosti smo si v stari meščanski hiši z notranjim vrtom ogledali tehniko hlajenja z vodo. Hiša je muzejsko urejena; poleg slik so razstavljeni nekateri pripomočki z maketami vodne napeljave, kanalov in rezervoarjev. Za dopolnilo smo si ob zahajajočem soncu v daljavi ogledovali še zračni stolp.

Po izjemno poučnem ogledu znamenitost v Yazdu in njegovi okolici smo se vrnili v hotel Mashir, ki je nekaj posebnega, saj je zgrajen po zgledu stare perzijske arhitekture. V hotelu, kjer smo večerjali in prenočili, je večerjal tudi iranski minister za gradnje in konstrukcije s številno delegacijo, ki je prišla v mesto na predvolilni shod v podporo tedanjemu predsedniku države Mahmudu Ahmadinedžadju. Na srečo smo shod zamudili. Naše razpoloženje je bilo po vseh teh dogodkih odlično, enako tudi počutje, kar je našo skupino še bolj povezovalo.

V prijetni jutranji svežini smo zapustili Yazd. Vozili smo se po lepo urejeni avtocesti in nato po skrbno speljani vijugasti cesti navzgor do prelaza na višini 2200 m. Med vožnjo v breg smo z zanimanjem opazovali cvetoče vrtove mandeljnov.

Med nadaljnjo vožnjo v Abr Kud smo se ustavili pri naj-

Po oceni strokovnjakov je ta cipresa stara 4500 do 5000 let

starejši cipresi na svetu, po oceni strokovnjakov stari 4500–5000 let. Da smo deblo ciprese zaobjeli, smo se morali štirje prijeti za roke.

Spotoma smo obiskali arheološko najdišče Pasargad, kjer stoji znamenita grobnica kralja Kira Velikega in nekaj stebrov, ostankov palač, svetišč in zakladnice. Pasargad je prva prestolnica Perzijskega kraljestva v dobi vladanja dinastije Ahemenidov (550–518 pred našim štetjem), ki leži blizu Perzepolisa. Bil je administrativno središče in letovišče perzijskih vladarjev Kira Velikega, njegovega sina Kambiza II in drugih.

Sredi popoldneva smo prispeli v Širaz, kulturno in gospodarsko središče južnega dela Irana. Leži v kotlini gorovja Zagros na nadmorski višini 1540 m. Preostali del dneva smo porabili za obisk bazarja Vakil, ki deluje bogato in umirjeno. Kupili smo tudi nekaj spominkov.

Petek ali muslimanska nedelja nam je omogočil praznično razpoloženje z ogledom največjega umetniškega

Grobnica kralja Kira Vel. (*okr. 600 pr. n. št. + 529 pr. n. št.)

spomenika osrednjega dela Azije, dela svetovne dediščine Unesca, Perzepolisa. Leta 512 pred našim štetjem je Perzepolis začel graditi Darej I, dopolnjevali in širili pa so ga vladarji, ki so mu sledili. Na obsežni umetni terasi, velikosti 450 m x 300 m, smo si ogledali ostanke nekdanjih zgradb, med drugim sprejemno palačo Apadana z reliefi, Darejevo in Kserksovo palačo, dvorano stotih stebrov in kraljevo zakladnico ter v skalo vklesana grobova Atraksersa II. in III.

Perzepolis je imel ceremonialno vlogo glavnega mesta, v katerem so kralji s povabljenici iz vseh provinc praznovali perzijsko novo leto. Gradili so ga 150 let, nakar ga je v času azijskih osvajanj leta 330 pred našim štetjem mimogrede zažgal in porušil Aleksander Veliki – Makedonski. Hvala bogu, da kamenje ne gori, saj se je tako izredna umetniška stvaritev deloma ohranila poznejšim rodovom.

Približno 12 km severozahodno od Perzepolisa smo si na mogočnih skalnih stenah ogledali skrivnostne grob-

ne izbe, kjer so pokopani perzijski vladarji, in reliefe sasanidskih kraljev, med katerimi sta Darij I. in Kserkses I.

Proti večeru smo se ustavili pri mavzoleju znamenitih pesnikov Sadija in Hafeza, kjer se zbirajo predvsem mladi. Opazili smo, da mladi rodovi že rušijo tradicijo; globalizacija ni obšla iranske mladine.

Pesnik in pisatelj Sadi (1184–1283) je napisal več »pesmi«, različnih po slogu in vsebini, med drugim subtilno razpravo o umu in spoznavanju boga.

Poezija pesnika Hafeza (1315–1390) je prepričljiva, opeva ljubezen, navdih pa je iskal v Koranu.

Mustafa, iranski vodič, nas je prepričeval, da je Hafezova poezija v vsaki hiši, tako kot Koran. Oba pesnika, Sadi in Hafez, sta se rodila v Širazu.

Iz Širaza smo poleteli v Isfahan, kjer smo prenočili v hotelu Abbasi, ki je bil nekoč »karavanseraj« – postojanka za potujoče karavane. Njegova velikost in arhitektura izražata nekdanjo slavo.

Isfahan je predstavljal vrhunec našega potovanja po

Leta 512 pr. n. št. je Perzepolis začel graditi Darej I

Iranu. Mesto leži v rodovitni dolini ob reki Zajandeh. V letih 1598–1736 je bila tod prestolnica Safavidske Perzije. V središču mesta je 525 m x 160 m velik Imamov trg, ki je del Unescove svetovne dediščine. Tukaj so Imamova mošeja (1612–1630; nekdanja kraljeva mošeja), ki sta jo gradila Abbas I. in II. Slavna mošeja ima sedemnajst balkonov, dve zimski galeriji v izjemno veliki kupoli in skupno površino 17.000 m². Obiskali smo tudi mošejo šejka Lotfolaha (1603–1619), palačo Ali Qapu (1597–1660), palačo Chjehel Sotūn (1647–1707), pokrit bazar (ki ima 60 km ulic) s Petkovo mošejo (11.–18. stoletje), medreso Chahar Bagh in štiri mostove na reki Zayandeh iz safavidskega obdobja, pa tudi armensko četrt Jolfa s katedralo Vank (1655–1664), ki »pripoveduje« o usodi tega preganjanega naroda.

V dveh dneh, ki smo ju preživeli v tem lepem mestu, smo si ogledali tudi nihajoča minareta, ki stojita ob

Znamenje ob mavzoleju znamenitih pesnikov Sadija in Hafeza

mošeji nad grobom lokalnega duhovnika. Minareta ob določeni uri zanihata, nihanje pa povzroči tresenje ene izmed kupol. Kljub močnemu nihanju in tresenju se minareta zaradi lesenega vložka ne podreta. Mogočnosti, lepote in velikosti umetnin v Isfahanu se ne da opisati, treba jih je videti in doživeti.

Ostala nam je še pot proti Teheranu. Najprej smo se vozili skozi puščavo, od koder smo se usmerili proti vasi Abyaneh, ki leži v gorovju Karkaš. Prebivalke te vasi so oblečene v tradicionalno nošo. Naselje je deloma že pozidano z modernimi hišami bogatejših ljudi. Izvedeli smo, da so to otroci iz te vasi, ki so našli v mestih boljši kos kruha. Kot nalašč je prav v tej vasi prišlo do okvare na našem avtobusu, tako da nam je ostalo več časa za sprehod in »čajčkanje« v tamkajšnjem lokalu. Avtobus sta voznika popravila sama, le po rezervni del je bilo treba oditi v bližnje mesto.

Voznika avtobusa, oče in sin, sta bila nekaj posebnega. Oblečena sta bila v lepe uniforme, postavna in prijazna, na poti sta nam kuhala čaj in kavo. Tudi avtobus je bil vedno skrbno očiščen ter opremljen z novimi vrečkami za odvečno embalažo in smeti. Vodič Mustafa pa

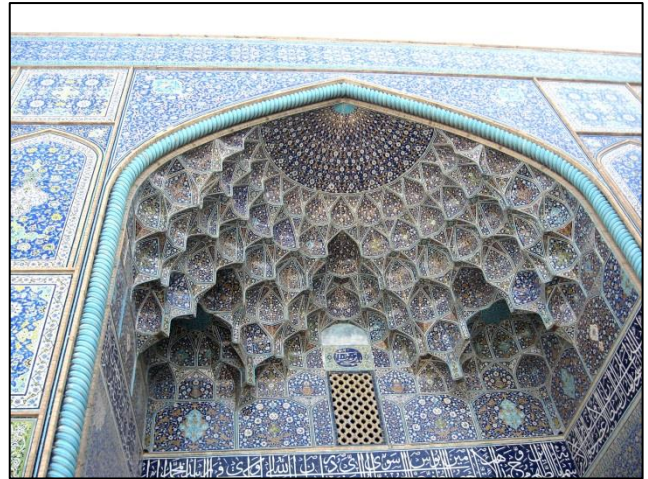

Imamov trg, velik 525 m x 160 m, leži v središču mesta Isfahan

Mošeja šejka Lotfolaha (1603-1619)

Okenski detajl mošeje šejka Lotfolaha

je poskrbel za sladkanje z iranskimi slaščicami; bil je pravi profesionalc. Sicer pa je v lastni režiji po Iranu skoraj nemogoče potovati.

Med potjo proti Teheranu smo se na robu puščave ustavili v mestu Kashan, kjer smo obiskali nacionalni muzej (nekoč kraljevo hišo) s palačo in vrtovi ter še vidnim namakalnim sistemom.

Kashan je prva izmed velikih oaz vzdolž ceste Qom–Kerman, ki poteka ob robu osrednjih puščav v Iranu. Njen čar je predvsem v kontrastu med izsušeno zemljo v puščavah in z zelenjem urejeno oazo. Arheološke najdbe na gričih Sialk, ki ležijo 4 km zahodno od Kashana, kažejo, da je bilo tod eno izmed najpomembnejših središč civilizacije, segajoče 7000 let v preteklost.

Mesto Qom smo videli le od daleč, saj v ta verski kraj kot nemuslimani nismo imeli vstopa. Qom je najpo-

membnejše šiitsko versko in izobraževalno središče v Iranu. Je tudi božja pot h grobu Fatime Masumeh, sestre osmega imama Reze Hazrat-e Ma'sumeha iz sedemnajstega stoletja. V mestu so še mošeja Azam in številni mavzoleji, največ iz štirinajstega stoletja.

Že v temi smo se ustavili pri mavzoleju ajatola Homeinija. Vanj smo vstopili skozi ločena vhoda za moške in ženske. Notranji prostor mavzoleja je ogromen in v marmorju. V njem je po navadi vedno veliko romarjev, molivcev in čistilcev ajatola. Mavzolej krasijo štirje minareti, visoki 91 m, torej toliko, kot je bil star Homeini ob svoji smrti.

Na koncu našega potovanja po Iranu je treba omeniti, da so bile ob vsakem vstopu in izstopu tako iz velikega kot manjšega mesta redne policijske kontrole. Tudi vojske je bilo veliko, zlasti na strateških območjih.

Po prihodu v Teheran smo se namestili v hotelu Te-

heran, kjer smo imeli poslovilno večerjo. Pričakal nas je direktor iranske potovalne agencije, ki nam je izročil kipec, simbol perzijske kulture.

V zgodnjih jutranjih urah smo se odpeljali na letališče v Teheranu, od koder smo poleteli proti Istanbulu in nato proti Brniku.

Spet smo prispeli domov, obogateni z lepimi vtisi na prijazen Iran.

Pogled na osrednji del znamenitega Imamovega trga v Asfahanu